

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA TARBIYAVIY ISHLARNI REJALASHTIRISH METODOLOGIYASI

Inoyatova Zulfiya Xamdamovna

Nizomiy nomidagi TDPU Boshlang'ich ta'lim fakulteti Boshlang'ich
ta'lim pedagogikasi kafedrasida katta o'qituvchisi
<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10099730>

ARTICLE INFO

Received: 03rd November 2023

Accepted: 09th November 2023

Online: 10th November 2023

KEY WORDS

*Boshlang'ich ta'lim,
metodologiya, tarbiya, reja,
maqsadni belgilash, ideal va
prsetsual maqsad.*

ABSTRACT

*Mazkur maqolada ta'limning boshlang'ich qismida ya'ni
boshlang'ich ta'limda tarbiya fani va jarayonlarini
rejalashtirishning metodologik asoslari haqida fikr-
mulohazalar yuritilgan.*

KIRISH.

O'qituvchining, pedagogik mahorati uning malakasi, pedagogik qobiliyati, pedagogik kompetentsiyasining oshishiga sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi usullardan biri bu doimiy kasbiy ta'lim malakalarini oshirib borishdir. Bugungi kunda ilmiy-pedagogik hamjamiyatda kasbiy-pedagogik kompetensiyaning mohiyati va tuzilishi to'g'risida qizg'in munozaralar bo'lib o'tmoqda.

Ta'limda maqsadni belgilash

Maqsadni belgilash-o'qituvchining ta'limning maqsad va vazifalarini shakllantirish va ularga erishish yo'llarini loyihalash bo'yicha faoliyati. Bu o'quv jarayonini tashkil etishning harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, bu jarayonning barcha ishtirokchilari uchun ta'lim maqsadining ahamiyatini ta'minlaydi. Tarkibiy jihatdan maqsadlarni belgilash jarayoni quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- maqsadlarni asoslash va ilgari surish;
- ularga erishish yo'llarini aniqlash;
- kutilgan natijani loyihalash.

Ta'limning maqsadlari ko'p darajali hodisadir. Bir darajada, ta'limning maqsadlari-bu o'qituvchi, pedagogik o'qituvchi, jamiyatning ijtimoiy, hayotiy, pedagogik ideallarini ifoda etadigan umumiy qiymat intilishlari. Boshqa darajada, bu o'qituvchi faoliyatining maqsadlari nafaqat pedagogik harakatlar (samarali maqsadlar) natijasida maktab o'quvchilarida kerakli o'zgarishlar haqidagi g'oyalarni, balki o'quv jarayonining o'zi (protsessual maqsadlar) ning kerakli fazilatlarini ham o'z ichiga olgan aniqroq intilishlar sifatida.

Maqsadsiz ta'lim bo'lmaydi, chunki bu jarayonning muhim xususiyatlari maqsadga muvofiqdir. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi buni yodda tutishi va maqsadni belgilashga ko'proq e'tibor berishi kerak. Ta'lim nazariyasi va amaliyotida uchta asosiy maqsad ajratiladi:

✚ **ideal maqsad** - bu jamiyat, maktab, o'qituvchi intiladigan idealning bir turi;

✚ **samarali maqsad** - bu ko'pincha o'quvchilarning kerakli qiyofasida ifodalangan va ma'lum vaqt ichida erishish rejalashtirilgan bashorat qilingan natijadir;

✚ **protsessual maqsad** - bu o'quvchilarning kerakli fazilatlarini shakllantirish uchun maqbul bo'lgan o'quv jarayonining rejalashtirilgan holati.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining maqsadli faoliyati jarayonida ushbu maqsadlarning har biri o'qituvchining pedagogik e'tiqodi, o'quv muassasasining maqsadlari va qadriyat yo'nalishlari, o'quvchilar jamoasining xususiyatlari va uning hayot sharoitlarining o'ziga xos xususiyatlari tufayli aniq tarkib bilan to'ldiriladi.

Aksariyat boshlang'ich sinf o'qituvchilar ideal maqsad sifatida har tomonlama va barkamol shaxsni tarbiyalashni tanlaydilar. Samarali maqsadni tanlashda sinf rahbarlari, qoida tariqasida, boshlang'ich, asosiy yoki o'rta maktab bitiruvchisining butun ta'lim muassasasi miqyosida ishlab chiqilgan tasviriga (modeliga) tayanib, sinf tarkibining xususiyatlarini aks ettiruvchi zarur tuzatishlarni kiritadilar.

Protsessual maqsadlar samarali maqsadlar bilan uzviy bog'liqdir, chunki ular o'quv jarayonidagi o'zgarishlarni ta'minlaydi, bu esa o'quvchilarning bitiruvchining (talabaning) kerakli imidjiga erishishini ta'minlaydi. Samarali maqsadni ishlab chiqishda o'quv faoliyatining maqsadli ko'rsatmalariga qo'yiladigan talablarga rioya qilish kerak. Ular bo'lishi kerak:

1) bolaning shaxsiyatini rivojlantirishga, uning intellektual, axloqiy, kommunikativ xususiyatlarini shakllantirishga qaratilgan; estetik va jismoniy salohiyat, talabalar tomonidan atrofdagi dunyo, amaliy ko'nikmalar va ko'nikmalar, ijodiy faoliyat usullari, o'zini o'zi bilish va o'zini rivojlantirish usullari, o'ziga va atrofdagi ijtimoiy va tabiiy voqelikka bo'lgan qiymat munosabatlari to'g'risida yaxlit bilimlar tizimini o'zlashtirish;

2) sinf jamoasi a'zolarining qiziqishlari va qadriyatlari bilan bog'liq, davlat va jamiyatning ijtimoiy tartibini hisobga olgan holda, sinf jamoasining xususiyatlari va uning hayot sharoitlariga mos keladi;

3) ularni amalga oshirish uchun zarur resurslar bilan ta'minlangan;

4) aniq ifodalangan;

5) qiyin, ammo haqiqatan ham erishish mumkin;

6) moslashuvchan, ya'ni sozlash qobiliyatiga ega;

7) diagnostika.

O'quv ishlarini rejalashtirishning mohiyati, funktsiyalari va tamoyillari.

Eng umumiy ko'rinishda reja-bu faoliyatning mazmunli yo'nalishlarini ko'rsatadigan, uning tartibini, hajmini, vaqt chegaralarini belgilaydigan hujjat. Rejalashtirish funktsiyalari: qo'llanma, bashorat qilish, muvofiqlashtirish, nazorat qilish, reproduktiv.

O'quv ishlarini rejalashtirish tamoyillari:

❖ maqsadga muvofiqlik (ishning mazmuni va shakllari ta'limning aniq maqsad va vazifalarini amalga oshirishni ta'minlashi kerak);

❖ murakkablik (ishning mazmuni va shakllarining xilma-xilligi, o'quvchilarni turli xil faoliyat turlariga kiritish);

❖ uzluksizlik (takrorlanishni istisno qilish, oldingi tajribani hisobga olish, istiqbolni ko'rish);

❖ aniqlik va maqsadga muvofiqlik (o'quvchilar va o'qituvchilar tarkibining xususiyatlarini, ularning rivojlanish darajasini, an'analarini hisobga olish);

- ❖ o'quvchilarning yoshi va individual xususiyatlarini, ehtiyojlarini hisobga olish;
- ❖ rejaning realizmi va oqilona to'yinganligi;
- ❖ reja o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalarning birgalikdagi faoliyati natijasidir.

O'quv ishlari rejasining turlari va tuzilishi.

Turli xil rejalar mavjud: yil, yarim yil, chorak, oy, hafta, kun uchun ish rejasi; ta'lim yo'nalishlaridan biri bo'yicha ish rejasi; ijodiy yoki jamoat birlashmasi bilan ishlash rejasi; tarbiyaviy ishlarning istiqbolli, kalendar va joriy rejasi; ma'lum bir tadbir yoki ishni tayyorlash va o'tkazish rejasi.

Rejaning bo'limlari, qoida tariqasida, boshlang'ich maktab o'quvchilarining asosiy faoliyatini aks ettiradi.

V. P. Sergeeva o'quv ishlari rejasining quyidagi tuzilishini tavsiya qiladi:

1) sinf jamoasining xususiyatlari (sinf tarkibining xususiyatlari, o'quvchilarning birdamlik darajasi, ish qobiliyati, akademik ko'rsatkichlar, sinf jamoasining shakllanish darajasi, o'qituvchining e'tiborini oshirishga muhtoj bolalar va oilalarning mavjudligi).

2) ushbu davr uchun ta'lim vazifalari.

3) sinf jamoasining hayotiy faoliyati.

4) ota-onalar bilan ishlash.

5) o'quvchilar bilan individual ishlash.

Rejaning bo'limlari va shakllariga turli xil yondashuvlar mavjud. Ularning tanlovi ta'limga kontseptual yondashuvlarga, o'quvchilarning yoshiga, maktabning ta'lim tizimining xususiyatlariga, mintaqaviy xususiyatlarga bog'liq.

Rejalashtirish texnikasi

Rejalashtirish-sinf o'qituvchisi va o'quvchilarning sinf jamoasida o'quv jarayoni va hayotini tashkil etishning mazmuni va usullarini, rejalashtirilgan ishlarning tashkilotchilari va ishtirokchilarini, ularni o'tkazish muddatlarini aniqlash bo'yicha birgalikdagi faoliyati jarayoni. Umumiy rejalashtirish algoritmi: maqsadni belgilash, vaqtni aniqlash, reja shaklini tanlash, tuzilish (faoliyat yo'nalishlari va turlarini ajratish), jamoaviy rejalashtirish, ta'lim vositalari va shakllarini tanlash, voqealarni vaqt o'tishi bilan taqsimlash va rejani tuzish.

M. A. Besovanning so'zlariga ko'ra, o'quvchilarni rejalashtirishga jalb qilishning turli usullarini ajratib ko'rsatish mumkin: o'qituvchi tomonidan taklif qilingan shakllardan birini tanlashni taklif qilish; mikro guruhlardagi sinf yig'ilishida bolalar qanday ishlarni qilishni xohlashlarini muhokama qilish; eng yaxshi taklif uchun tanlov, g'oyalar kim oshdi savdosi va boshqalarni tashkil qiling.

XULOSA

Shunday qilib, ilmiy manbalarni o'rganish va tahlil qilish asosida, quyidagi xulosalarga kelish mumkin: boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining pedagogik faoliyati davomida yuzaga keladigan tarbiya jarayoni metodik muammolarni tan olish va hal qilish qobiliyatini ta'minlaydigan metodik kompetensiya, kasbiy kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismi va dars jarayonini rejalashtirishga doir mulohazalar ilmiy tahlil qilindi. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'zidagi uslubiy bilimlarni rivojlantirishi uchun metodik kompetentsiyaning keltirib o'tilgan vazifalarini o'rganishi hamda ularni amaliy tajribada qo'llanishi orqali erishadi.

References:

1. О.В. Тумашева О методической компетентности учителя / Вестник КГПУ им. В.П. Астафьева. Ме тодика преподавания. 2009 (1).
2. Шкерина, Л.В. Мониторинг качества профессионально-педагогической подготовки будущего учителя в педагогическом вузе: учебно-метод. пособие / Л.В. Шкерина, В.А. Адольф, Г.С. Саво- лайнен, М.Б. Шашкина, М.В. Литвинцева; Краснояр. гос. ун-т им. В.П. Астафьева. – Красноярск, 2004. – 244 с.
3. О. П. Филатова Процесс формирования методической компетенции педагогов при освоении аудиовизуальных технологий обучения. Научно-теоретический журнал Выпуск. 1(14).2013
4. Е В Мальцева. Развитие профессиональной компетентности читателей начальных классов в системе непрерывного педагогического образования / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук, 2006 –6с
5. Маркова, А.К. Психология труда учителя / А.К. Маркова. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с 6. P.I. Ivanov, M.E. Zufarova Umumiy psixologiya T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2008- 137 bet.